

Forskningsinterviewet som diskurser der krydser klinger

Når lærlingens og forskerens veje brydes

Pedersen, Lene Tanggaard

Published in:
Nordisk Pedagogik

Publication date:
2003

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Pedersen, L. T. (2003). Forskningsinterviewet som diskurser der krydser klinger: Når lærlingens og forskerens veje brydes. *Nordisk Pedagogik*, 23(1), 21-32.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Tanggaard Lene, 2003:
The research interview as
discourses crossing swords –
The apprentice and the
researcher on crossing roads.
Nordisk Pedagogik, Vol. 23,
pp. 21–32. Oslo. ISSN 0901-
8050.

Based on empirical examples from research interviews in an ongoing research project on the vocational education of apprentices in the field of electromechanics, it is argued that the production of meaning and knowledge in qualitative research can be seen against the background of discourses «crossing swords». In key passages from the texts of the interviews, the researcher's preconception of learning as all-pervasive in the situation of apprentices is challenged, with the apprentices arguing that learning, in itself, is not all that important. In the interview situation, this manifests as two discourses on learning «crossing swords» – with the qualitative research interview considered as a battlefield.

Lene Tanggaard, Institut for
Kommunikation, Ålborg univer-
sitet, Kroghstræde 3, DK-9220
Ålborg Ø, Danmark. E-mail:
lenet@hum.auc.dk

Forskningsinterview et som diskurser der krydser klinger

Når lærlingens og forskerens veje brydes

LENE TANGGAARD

21

At der findes uttynningssystemer [sprogliche systemer af mening og betydning, der udslukker andre; L.T.] betyr ikke, at der hersker en stor, ubegrenset, kontinuerlig og taus diskurs under dem og hinsides dem, som blir undertrykket eller fortrent av dem, og som vi skulle ha til oppgave å grave fram i den ved omsider å gi den ordet tilbake. Man må ikke forestille seg noe usagt eller utenkt som gjennomløper verden, og som fletter seg sammen med alle dens former og alle dens begivenheter, og som det skulle dreie seg om endelig å utsi eller å tenke. Diskursene må behandles som diskontinuerlige praksiser som krysser hverandre, av og til berører hverandre, men like ofte overser eller utelukker hverandre. (Foucault, 1999, s. 3).

I citatet ovenfor fremhæver Foucault, hvordan diskurser må opfattes som diskontinuerlige praksiser, som i et metaforisk billede kan krydse klinger.

Der skal i denne artikel argumenteres for, at opgaven for forskeren i det kvalitative forskningsinterview er at balancere sin forskning i felter af social praksis, hvor diskurser krydser, berører, afgrænser og medproducerer hinanden. Dermed indikeres

en opfattelse af interviewet som en situation, hvor diskurser krydser klinger og kæmper om at producere viden. Denne opfattelse af interviewet antyder samtidig en diskursanalytisk vending fra at se sproget som selvets udtryksmiddel til en betoning af, at det er sproget, der taler gennem personen (Jørgensen & Phillips, 1999, p. 24).

Ofte fremhæves i argumentationen for kvalitative metoder, at disse kan åbne for interviewpersonens beskrivelse af egen livsverden, og at kvalitative metoder giver en intim nærhed til forskningens felt (Tanggaard, 2000, p. 21; Maaløe, 1996, p. 49; Rubin & Rubin, 1995, p. 1; Seidman, 1991, p. 3). Det skal i denne artikel fremhæves, at en betoning af interviewet som vej til interviewpersonens livsverden og den intime nærhed til forskningens felt kan komme til at dække over en tiltagende instrumentalisering af samtalen. Som hævdet af Kvale (2001, 2002) kan det betyde, at det ikke diskuteres, hvordan grundlæggende magtforhold, eksempelvis det forhold, at den der initierer samtalen skal bruge indholdet af denne i andre kontekster, kan forme en samtale.

Artiklen er inspireret af et igangværende forskningsprojekt. Ud fra dette vil forholdet mellem videnskab og hverdag, forstået som diskurser der mødes i den kvalitative forskningssituation, blive taget op til kritisk overvejelse. Argumentet i artiklen vil være, at den kvalitative forskning ikke først og fremmest fremdrager hidtil oversete eller undertrykte diskurser fra informanternes hverdagsliv, men ofte vil kunne krydse klinger med og beriges af informanternes diskurser om verden.

Med udgangspunkt i eksempler fra kvalitative interview fremdrages den pointe, at forholdet mellem interviewer og den interviewede i dette konkrete forskningsprojekt udspiller sig over en modsætning mellem et videnskabeligt fokus på læring og lærlingenes oplevelse af relevansen heraf. Mens for-

skeren således i dette forskningsprojekt er interesseret i at udvikle begreber om fænomenet læring, så interesserer lærningene sig umiddelbart mere for at få en uddannelse eller for at blive elektronikfagteknikere end specifikt for læring. Forskerens og lærlingenes diskurser om verden vil derfor i interviewsituationen af og til krydse og berøre hinanden, men vil lige så ofte overse eller udelukke hverandre. Interviewene udspiller sig over en kamp om mening med, hvad læring er. Spørgsmålet bliver, hvad det gør ved arten af den producerede viden i selve forskningsprojektet?

Forskningsinterviewet som kamp?

Der skal i artiklen argumenteres for, at en opfattelse af samtale som en kamp kan udfordre vores forståelse af det kvalitative interview. Det betyder, at mindst to dimensioner ved det kvalitative forskningsinterview kan diskuteres:

- Kan målet for et forskningsinterview eksempelvis primært være *dissensus* fremfor *konsensus*? Kan formidlingen af forskning på denne måde illustrere uenighed og modsætninger, der kan åbne for flere alternative tolkninger hos læseren?
- Kan opfattelsen af formen på et interview udvides ved et fokus på samtale som kamp fremfor et fokus på forskerens empatiske indlevelse med og intime nærhed til forskningens felt?

Det lokale og intersubjektive forskningsinterview

I denne sammenhæng skal især en postmoderne synsmåde på det kvalitative forskningsinterview fremhæves, hvor der fokuseres på det indbyrdes forhold i interviewsituationen (jf. Kvale, 1997). Det skal fremhæves, at en bevægelse fra en opfattelse af viden som en objektiv genspejling af virkeligheden hen imod et postmoderne fokus på social konstruktion af viden kan åbne for en dis-

kussion af meningsforhandlingens betydning i interviewsituationen som både ressource og barriere for produktion af viden. Viden opfattes følgende som et lokalt og intersubjektivt opstået fænomen.

Intimitet og indlevelse som humanistisk glasur i kvalitativ forskning?

Atkinson og Silverman (1997) fremhæver, at udbredelsen af det kvalitative interview kan ses på baggrund af en almen tidsånd, hvor produktion af selvet er blevet centralt. Også medier præges af en ny subjektivitet og bekendelseskultur, hvor den personlige livshistorie fortælles om og om igen. Heggen (2000) hævder, at eksempelvis sygeplejen i kampen mod en instrumentel rationalitet har udviklet en humanistisk glasur, som lægger sig som et skydække af paroler om indføling og indlevelse overfor patienter, og som gør det vanskeligt at diskutere rationalisering og effektivitet i sygeplejen. Der skal her hævdes, at en betoning af indlevelse og intimitet med forskningens subjekter på samme vis kan være den humanistiske glasur, der gør det umuligt at reflektere på kritiske forhold ved en kvalitativ forskning.

Set i forbindelse til kvalitativ forskning er det eksempelvis problematisk, hvis en positiv vægtlægning af den intime nærhed til forskningens felt fører til en opfattelse af dialogen i det kvalitative forskningsinterview som dominansfri. I den kvalitative forskning er sensitiviteten overfor samtalsens form meget lidt tematiseret (Kvale, 2001, p. 7). Et forhold som kan gøre blind for de mange etiske dilemmaer i kvalitativ forskning. Eksempelvis betydningen af forskerens teoretiske forståelse og dennes indflydelse på de mulige indslag af dominans og modstand i interviewsituationen eller betydningen af, at der er forskeren, der har initieret og sat grundtemaet for selve forskningen. Goldstein (2000,

p. 521) diskuterer på lignende vis det mulige etiske dilemma, der opstår i kvalitativ og etnografisk forskning, hvis den umiddelbare større respekt for og lighed med forskningens subjekter for både forsker og den udforskede/det udforskede felt dækker over en dybere og farlig udnyttelse af disse, der af samme grund ikke medreflekteres i selve forskningens rapportering.

Et alternativ til alene at lægge vægten på interviewet som en intim vej for forskeren til interviewpersonens beskrivelser af egen livsverden kan derfor være at tage udgangspunkt i en agonistisk opfattelse af, at det at tale er at kæmpe. Interviewet kan følgende ses som en kamp mellem modstridende interesser (jf. Kvale, 2001). Sproget opfattes dermed ikke primært som selvets udtryksmiddel, men som noget, der taler gennem personer. Her føres forskningsinterviewet i retning af den platoniske dialog, der indebærer en gensidighed, hvor begge parter stiller spørgsmål og svarer med en kritisk forholden sig til, hvad den anden siger, og hvor forskeren bringer sig selv mere på bane.

Artiklen lægger sig dermed op ad en tiltagende etnologisk og feministisk inspireret kvalitativ forskning, hvor interviewer ses som aktiv deltager i samspil med respondenter, og hvor interviewet ses som et produkt af både interviewer og interviewpersonens handlinger i tid og rum (Fontana & Frey, 2000).

Jeg skal i det følgende give eksempler fra 2 konkrete interviewsituationer, hvor interviewer og den interviewede krydser klinger med hinandens opfattelse af betydningen af fænomenet læring. Interviewene er dele af et omfattende feltforskningsprojekt om læring i dansk vekseluddannelse, hvor 10 elektroniklæringer er fulgt gennem deres uddannelse på skole og i praktik over et år fra jan. 2001 til feb. 2002. Eksemplerne fra interviewene skal i denne sammenhæng analyseres som et bud på kamp om mening som pro-

duktion af viden i et kvalitativt forskningsinterview.

Lærlingenes og forskerens veje krydser

Elektroniklæringer taler sjældent om læring i hverdagen. Det er ikke et begreb, som er del af det vanlige sprog ved arbejds- eller frokostbordet. Jeg har som observatør hørt lærere på erhvervsskolen tale om læring, og når jeg som forsker har talt med lærlingene, så har vi diskuteret, hvad læring er, overvejende fordi lærlingene har kendt min forskningsmæssige interesse for netop læring. Tilsyneladende er læring et centralt begreb for lærere, hvis opgave i uddannelsessystemet netop er at sikre elevers læring og for forskeren, der lever af at formulere sig på forskningens præmisser om læring. For elektroniklæringer er læring eller læringsbegrebet ikke af eksplicit interesse, men mere en integreret proces eller del af at løse opgaver eller gennemføre en uddannelse. Forskerens diskurs om læring kan dog her få den sociale effekt, at lærlingene begynder at tale om læring.

I samtaler og interview med elektroniklæringer er min opfattelse af læringsbegrebets centralitet flere gange blevet direkte udfordret. Den teoretiske for forståelse bag forskningsprojektet er hentet i situeret læringsteori (Lave & Wenger, 1991; Wenger, 1998; Nielsen, 1999). Indenfor denne forståelse fremhæves læring som integreret aspekt af al aktivitet i verden og ikke-læring som i princippet umulig. Den der ikke lærer det ene vil i denne forstand lære noget andet. I de følgende eksempler fra kvalitative interview skal der fremvises eksempler på, at jeg som forsker gennem de kvalitative interviews på direkte foranledning af mine interviewpersoner bliver udfordret på læringsbegrebets centralitet ud fra lærlingenes oplevelse af, i hvilke typer af aktivitet og social praksis det for dem giver mening at tale om læring.

Selvom de aktiviteter som lærlingene ikke bruger læringsbegrebet til at betegne altid fra forskerens synspunkt vil kunne analyseres som læring, så er pointen, at jeg gennem den kvalitative forskning ikke bare *henter* information fra mine informaners livsverden, men at det er gennem mødet mellem forskellige perspektiver på læring, at der produceres ny viden.

Et interview med Søren

I det følgende gengives en længere sekvens fra et interview gennemført i februar 2002 på en praktikvirksomhed med Søren, der lige har bestået svendepøven. Søren gik i gang med elektronikuddannelsen lige efter folkeskolens 10. klasse. Han har på interviewtidspunktet fået en aftale med praktikvirksomheden om endnu mindst 3 måneders arbejde. Interviewet er på ca. en times længde og fylder 15 udskrevne A4-sider.

Undervejs i interviewet introducerer Søren selv læringsbegrebet og peger på i hvilke sammenhænge det at lære kan have relevans. Samtidig drager Søren interviewere psykologfaglighed på banen og kritiserer introduktionen af faget psykologi på sin uddannelse med den seneste reform 2000, hvor læring er fremhævet som et centralt tema (se Christensen, 1997, 2001; Børsting, 2000). Søren antyder således i interviewet sin ide om betydningen af forskerens udgangspunkt i psykologien. Eksemplet med Søren viser, at forskeren opfattes som alt andet end mikrofonholder og neutral formidler af viden, men måske snarere som aktør i et system, hvor nye uddannelsesreformer formuleres og kastes på banen. Jeg vil i det følgende gengive interviewsekvensen i sin helhed, men vil stoppe op undervejs og analysere teksten:

I: Har praktik ændret dit syn på at gå i skole?

S: ...det ved jeg sgu ikke rigtigt, om det har. Jeg kender nogen, der går på handelsskolen og gymnasiet og den slags, sådan noget med tre-fire år ud i eet...det tror jeg ikke lige var mig. Jeg er ret glad for, at det er sådan noget her, hvor man skifter mellem skole og praktik. Man når simpelthen ikke at blive træt af skolen...det tror jeg er ret vigtigt. Også hvis man skal videreuddannes – så er man måske lidt mere frisk på at gå et par år mere i skole.

I: Får du lyst til at gå i skole, hvis du savner det lidt?

S: Ja, ja det tror jeg faktisk.

I: Hvad er det der sker, når man bliver træt af at gå i skole?

S: (latter) jamen...jeg tror bare, at man har fået nok af at lære, at man vil ud og prøve tingene i praksis.

I: Kan man få nok af at lære?

S: Det tror jeg godt jeg kan i hvert fald. På et eller andet tidspunkt skal man sgu ud og...skal man prøve det af og se, hvad man egentlig kan – se hvad man har lært?

I: Fordi det kan man egentlig først, når man prøver?

S: Når man bliver smidt ud i det, ja, det tror jeg.

Interviewpersonen opponerer imod læring

En første interessant pointe fra interviewskvensen med Søren er, at han begynder at tale om læring, men ud fra et blik på, at man kan få nok af at lære: «jamen...jeg tror bare, at man har fået nok af at lære, at man vil ud og prøve tingene i praksis». Det overrasker intervieweren, der må spørge uddybende til dette: «Kan man få nok af at lære?». Søren hjælper følgende med en afklaring af, at man skal ud og prøve det af, se hvad man har lært.

Den umiddelbare modsætning i interviewet med Søren går mellem læring som et spørgsmål om at blive *til noget* overfor læring som et spørgsmål om *at være lærende*. Søren er kritisk overfor at forblive lærende på skolen. Han vil ud at prøve tingene af i praksis, se om han har lært noget. For intervieweren kommer det som en overraskelse, at Søren, som er i gang med en uddannelse, hvor læring ofte fremhæves som et primært projekt, mener, at man kan få nok af at lære.

Med mit udgangspunkt i situeret læring var jeg måske inden interviewet ganske overbevist om, at mennesker nærmest lærer hele tiden, også uden at kalde deres aktiviteter for læring. I interviewet med Søren begynder jeg som forsker kritisk at overveje, om der kan differentieres nogle aktiviteter frem for andre, hvor læring er et centralt fænomen, men min egen rolle i forhold til en udforskning af, hvad læring er på en erhvervsuddannelse kommer også op til overfladen.

I: Er du på den nye Reform 2000?

S: Ja, nu hedder det jo så elektronikfagtekniker frem for elektronikmekaniker. Der er også kommet sådan noget med psykologi og den slags ind i undervisningen. Det er ikke for at, nu ved jeg jo, at du er – jeg ved jo, det er dit felt – og sådan noget som direktørlære og den slags....

I: Hvad kalder du det? (latter)

S: Direktørlære...

I: Direktørlære?

S: Ja, hvad hedder det...salg og service, nej det hedder det ikke, det hedder...ja noget i den retning. Men...der har jeg jo så...heldigvis – vil jeg sige – været stort set forskånet for (latter). Øh...jeg vil sige, at noget af det kan jeg ikke rigtigt se hører hjemme på denne her uddannelse, fordi vi er sgu blevet uddannet for at blive håndvær-

kere, ikke...Nu havde vi lidt af det på 7. skoleperiode, vores sidste skoleophold – der havde vi sådan noget...samfundsfag hedder det. Jeg synes måske, at det er lidt malplaceret for os svendepøvehold, for der har vi nok lidt andre ting at gøre.

I: Så det forstyrrer?

S: Ja, det synes jeg faktisk, at det gør. Hvis det skal være, og...jeg synes ikke, at det skal være fuldstændigt blottet for det, men...der må godt være noget af det, for det er da meget godt at vide noget om politik og sådan noget, men man skal nok passe på lige at holde fokus på, at det altså er en elektronikuddannelse, dette her. Det er jo nok fordi...jeg har jo bestemt mig for, at nu vil jeg være elektronikmekaniker. På de tidlige skoleperioder havde vi overhovedet ikke sådan noget – vi havde sprog og matematik, altså engelsk og matematik og sådan noget – der var overhovedet ikke de der alternative fag, hvis man kan kalde dem det. Og så tror jeg egentlig bare, at så er det blevet sådan, at sådan skal det bare være – der skal ikke være det der...det andet...det er nok mest noget psykologisk (latter). For jeg havde sat mig op til, at nu skulle der læres noget elektronik. Måske er det bare os håndværkere, men det er jo håndværket, det drejer sig om

Forskerens forudsætninger sættes i spil

I interviewsekvensen ovenfor sættes relationen mellem interviewer som psykolog og interviewpersonen som håndværker flere gange i spil. Søren begynder at lufte sin frustration over introduktionen af alternative fag som psykologi på sin uddannelse: «det er jo håndværket, der drejer sig om». Der er i interviewet ikke bare tale om, at Søren får lejlighed til at lufte sine synspunkter på læring med forskeren som neutralt spejl, men måske mere tale om, at Søren «bruger forskeren» som kritisk samtalepartner og relationen mellem os bliver en slags indirekte aktør i samtalen, eksempelvis når Søren

siger: «– jeg ved jo, det er dit felt». Forskeren der «ved noget om læring» står overfor Søren i samtalen og opfattes som en mulig med-sammensvoren i introduktionen af en ny uddannelsesreform, hvor psykologi er blevet en del af uddannelsen. Det er ganske enkelt umuligt for forskeren at sætte sin egen forståelse og baggrund i parentes for at åbne for interviewpersonens beskrivelser af egen livsverden. I selve interviewkonteksten vil diskurser fra både interviewpersons og forskers øvrige kontekster spille med og mod hinanden og betydningssætte samtalen. Det gælder her lærlingen og forskerens øvrige arbejdspraksis.

Interviewpersonen som ærbødig informant?

Søren bryder i interviewet med umiddelbare forestillinger om interviewpersonens rolle som ærbødig informant. Søren bringer forskerens uddannelsesbaggrund i fokus og bruger dette som fortolkningsbaggrund for en beskrivelse af psykologiens og andre alternative fags kolonialisering af erhvervsuddannelserne. Dette oplevet som noget, der sker på bekostning af selve håndværket. Mens jeg ikke nødvendigvis som psykolog vil tale for introduktion af faget psykologi på en elektronikfagteknikeruddannelse, så er der i interviewet tegn på, at ikke bare interviewpersonens livsverden, men også relationen mellem interviewperson og den interviewede er genstand for analyse. Søren tematiserer den magt forskeren har med sig i selve interviewet om læring gennem sit fag, der i en bredere samfundsmæssig sammenhæng spiller en stigende rolle eksempelvis for opfattelsen af uddannelse og arbejdes organisering.

Det interessante ud fra et perspektiv på produktion af ny viden i kvalitativ forskning er, at den interpersonelle relation mellem forsker og interviewperson eller forskellen i uddannelsesbaggrund bliver kimen til en samtale om, hvad der for en elektroniklærling opleves som cen-

tralt at lære, og om hvorvidt akademikerens eller håndværkerens diskurs om læring skal dominere i nye uddannelsesreformer.

Lærlingen og forskerens diskurser krydser klinger

Udfra ovenstående kan interviewet med Søren ikke opfattes som en fri og ligestillet dialog, og dette må nødvendigvis medreflekteres i analysen af interviewet med Søren. Forskeren ses af Søren som en af dem, der behersker diskursen om læring, og han begynder udfra sin diskurs om håndværket at udfordre denne læringsdiskurs. Uhindret hvilket nuanceret perspektiv på læring forskeren måtte sidde inde med, så udspilles i interviewet en indirekte kamp mellem akademikerens og håndværkerens perspektiv på verden.

Interviewet afdækker ikke kun fortællinger fra interviewpersonens livsverden, men bliver også en arena, hvor diskurser krydser klinger. Som forsker bliver jeg klart opmærksom på min rolle som del af en diskurs om, hvordan uddannelser skal tilrettelægges, og må spørge mig selv om relationen mellem betydende faktorer og aktører i uddannelsesplanlægning og de berørte praksisfelter. For Søren er det måske ikke mange andre steder end i denne konkrete relation til mig i interviewsituationen, at han taler om psykologi, eller at «det nok mest er noget psykologisk», at han hellere vil lære noget om elektronikken end om psykologi og samfundsfag. På denne vis berøres vi af hinandens diskurser. Det følgende eksempel fra et andet interview tydeliggør, hvordan en lærling introducerer til en økonomisk diskurs, der nærmest er blevet overset af forskerens «euforiske dans» om læring.

Et interview med Bjarne

Det interview, der her fremhæves, er et interview med Bjarne på praktikvirksomheden i november 2001. Bjarne har gennem-

ført en almen gymnasieuddannelse, men vil bruge elektronikuddannelsen som en indgang til videre studier i sommeren 2002. Interviewet varer halvanden time og fylder 17 A4-sider. Interviewet illustrerer en mod-sætning mellem forskerens fokus på læring som aktivitet, der sigter mod læring og interviewpersonens orientering mod læring som noget man engagerer sig i for at få en uddannelse eller for at opnå økonomisk vinding:

I: En ting, jeg har tænkt på, er, at mange af jer bliver efter arbejde for at lave elektronik eller laver «fusk» ved siden af arbejdet, når der er tid til det?

B: Ja.

I: Hvad lærer man af det?

B: Det afhænger jo igen af, hvad det er for noget fusk, vi laver. Det er jo bare rutinen, interessen, at man får lov til at rode med et eller andet, som man lige kan se noget nytte af. Har man en gammel computerskærm derhjemme, der er gået i stykker, så tager man den med og sidder og pusler lidt med den, ser om man kan finde fejlen. Det er jo ikke, fordi vi får lov til at sidde og rode i fjernsyn hernede, det lærer du jo ikke, du lærer et andet instrument. At bygge din egen forstærker, det er også noget andet end at sidde og måle elektronikudstyr hernede.

I: Okay, så det er egentlig for at få rutine med flere typer af apparater?

B: Nej, det er ikke for at få rutine, det er for at bruge det man nu har lært på skolen til egen vinding. Sådan en skærm der, så får man jo pludselig en ny skærm i stedet for at skulle købe en ny. Bygger man en forstærker, jamen så kan man måske lige, det er jo også noget billigere end at skulle ud og købe en, der kan det samme. Det er ikke for at lære noget ekstra, det er simpelthen ren interesse. Eller også fordi der er lidt cool cash i at sidde og reparere vennens video.

Konsensus om læringsufori?

Først i interviewet med Bjarne udtrykkes en forskellighed i perspektiv. Intervieweren forstår lærlingenes engagement i fuskarbejdet som et aktivt og intenderet forsøg på at få mere rutine med forskellige elektroniske apparater. Dette udfra en umiddelbar opfattelse af, at lærlingene laver fusk gennem deres uddannelse for at lære noget i et aktivt forsøg på at supplere den formelle oplæring. Det bliver hurtigt afkræftet af Bjarne, der beskriver fuskarbejdet som noget man gør for egen vinding: «Nej,...Det er ikke for at lære noget ekstra, det er simpelthen ren interesse. Eller også fordi der er lidt cool cash i at sidde og reparere vennens video.»

Der er en økonomisk interesse omkring fuskarbejdet, og det primære for Bjarne er interesse og ikke at lære noget af det. Denne del af interviewsekvensen viser betydningen af, at interviewpersonen protesterer mod forskerens tolkning af rutinearbejde som læringsaktivitet: «nej, det er ikke for at lære noget ekstra», som Bjarne siger det om rutinearbejde. Forskeren opfattelse af læring må nødvendigvis udvides. Som fremhævet af Latour (2000) kan objektivitet på engelsk betyde «to allow the object to object». Hvis de sociale videnskaber vil tilnærme sig en pragmatisk objektivitet kunne det være ved at søge de tilfælde, hvor eksempelvis interviewpersoner får de maksimale muligheder for at protestere overfor, hvad forskeren siger overfor dem og til at rejse spørgsmål i egne termer (jf. Kvale, 2001, 2002). Det er netop, hvis samtale grundlæggende opfattes som en kamp, at objekter tillades at «slå tilbage».

I den efterfølgende sekvens fra interviewet med Bjarne ses, hvordan direkte tolkninger i selve interviewsituationen af interviewpersonens udsagn kan give mulighed for, at interviewpersonen «slår tilbage» ved selv at tilbyde en tolkning på sine udsagn fremfor alene at overlade dette til forskerens efterfølgende analyse og tolkning af interviewet.

I: Okay (latter). Du har sådan en modsætning, hvor du siger, at det ikke er for at lære noget, det er bare af interesse?

B: Man tænker ikke over, at det er for at lære noget.

I: Men man lærer noget ved det alligevel?

B: Ja, det er ikke sådan, ligesom når du sætter dig ned, når du kommer fra skole og siger: Det har jeg ikke så meget styr på, nu vil jeg lige lære det. Og så går man ind og beder om at få de der apparater, hvor det så behandles i [hvor det eksempelvis er muligt at se fejl på bestemte typer af grundkoblinger; L.T.]. Det er ikke sådan, at du går ind og vælger – jeg kan ikke noget om monitor, den kunne jeg godt tænke mig at lære noget om. Og så går man ud og finder sådan en der er i stykker. Du har en monitor derhjemme, der er gået i stykker, den kunne jeg godt tænke mig at lave. Så tager du den og finder ud af noget om den.

Har forskeren etisk fribrev i sine tolkninger?

Intervieweren introducerer i interviewet den modsætning, hun ser mellem Bjarnes skellen mellem at lære noget og gøre noget af ren interesse. Det fører til, at Bjarne kan afklare, at man selvfølgelig ikke går i gang med at reparere en monitor derhjemme, som er i stykker, for at lære noget, men at man går i gang med reparationen, fordi monitoren er i stykker, og at man selvfølgelig kan lære noget af det.

En mulig indvending mod denne form for direkte italesættelse af et modsætningsforhold i interviewpersonens udsagn er, at det kan åbne for en opfattelse af, at forskeren har et etisk fribrev i relation til at tolke på alle tænkelige forhold i mulige udsagn i et interview. Det kan aldrig være tilfældet, men det er måske også netop denne begrænsning ved forskningsinterviewet, som hindrer mulighed for maksimal objektivitet, hvis vi følger

Latours (2000) ide om at give mulighed for «the object to object». En søgen mod modsætningsforhold i interviewet kan dog åbne for en større grad af modstandsdygtighed og robusthed i analyserne, og som vi skal se i det følgende, for produktion af ny viden.

Dissensus mellem økonomi og læring?

I ovenstående interview synes forskeren som nævnt at interessere sig for læring, mens Bjarne interesserer sig for, hvornår forskellige aktiviteter kan give økonomisk vinding. Igen udtrykkes som i interviewet med Søren ovenfor en direkte modsætning mellem akademikerens og håndværkerens syn på læring. Der er ikke bare tale om, at forskeren med interviewet åbner for beskrivelser fra interviewpersonens livsverden. Der er måske mere tale om, at to diskurser om henholdsvis læring overfor økonomi mødes og umiddelbart udelukker hinanden, men faktisk også betyder, at både forsker og interviewperson bliver klogere på læring. Modsætningen mellem at tale i en økonomisk diskurs og en læringsmæssig diskurs er måske ikke så stor, hvis forskningen om læring i højere grad medtænker, hvordan læring rammesættes af samfundsmæssige og herunder økonomiske forhold.

Interviewsituationen som produktion af viden gennem uenighed?

Begge ovennævnte interviewsekvenser illustrerer, at den viden som produceres i interviewet kan ikke ses som en viden, som først produceres gennem forskerens formidling af viden, som i denne tekst. Interviewpassagerne synliggør, at både forsker og interviewperson i selve interviewet konfronteres på deres mere eller mindre eksplicitte forestillinger om læring, som de udtrykkes i interviewet.

Forskeren konfronteres eksempelvis i det ovenstående på sin mere eller mindre bevidste lærings-eufori, hvor læring kredser om sig

selv som selvbekræftende aktivitet, mens interviewpersonen konfronteres på sin modstilling mellem det at lære noget og så gøre noget af ren interesse. Det betyder jo ikke, at Bjarne ikke lærer noget ved fuskarbejdet. Han beskriver blot ikke, hvad han lærer udfra en læringsdiskurs, men derimod udfra, hvad der optager ham. Forhold der nødvendigvis må medreflekteres i analysen af interviewtekstens mening.

Sandhed og magt i det kvalitative interview

Der er ikke megen direkte kamp om magt i interviewene ovenfor. Alligevel er kampen om mening i interviewene hele tiden på spil, fordi både interviewer og interviewperson udfordres på hinandens forudsætninger og dominerende diskurser om læring. I interviewene produceres og opstår i konfrontationen mellem to diskurser, som Lyotard (1984) ville hævde det, lokale sandheder om læring, mens en opfattelse af viden som noget, forskeren henter ude i verden må afvises. Måske er det der, hvor interviewet metaforisk kommer til at ligne et retsforhold mellem en anklaget og en advokat, at det kvalitative forskningsinterview kan vise sin styrke? Der hvor der er «noget på spil» for begge parter, og hvor der er genuin kamp om mening?

Aaronsen (1999) taler i denne sammenhæng for en opfattelse af samtale som et slagfelt. Et billede, der som de krydsende klinger, trækker på et maskulint etos af blod, sved og tårer, hvor det dog ikke er den brutale og primitive vold på slagmarkerne, men verbale virkemidler, der trækkes på. Pointen er for så vidt ikke, at empati og omsorg for interviewpersonen ikke spiller en rolle i den kvalitative forskning. Pointen er snarere, at et hegemonisk fokus på intimitet og empatisk nærhed til forskningens felt begrænser opfattelsen af samtalens kvalitet og betydning i en forskningssammenhæng, men også på paradoksalt vis kan sløre for en række etiske pro-

blemer i brugen af samtalen i og på tværs af forskellige kontekster. Ganske må det være væsentligt, også mere end det muligvis er lykket i denne sammenhæng, at medreflektere de mange kontekster og relationer, der kan være på spil i en kvalitativ forskningssituation. Eksempelvis det forhold, at produktion af viden, der kan få nytte i andre kontekster, er en vigtig hensigt med samtale.

Konklusion

I denne artikel er 2 væsentlige dimensioner ved forskningsinterviewet tematiseret og diskuteret. Det gælder: (i) Forholdet mellem dissensus og konsensus i relation til sagsindholdet i forskningsinterview. (ii) Forholdet mellem et fokus på intimitet og nærhed versus kamp om mening i relation til forskningsinterviewets form. Der er fremdraget empiriske eksempler på interviewsituationer, der med et metaforisk billede er analyseret som diskurser, der krydser klinger.

- Der er i artiklen følgende argumenteret for, at det er når både interviewer og interviewpersonens opfattelse af samtalsens emne diskuteres, at interviewet producerer ny viden. En viden som ikke først produceres gennem forskerens formidling af viden, men også i selve interviewets kontekst. Forskningen skal derfor ikke bare opholde sig ved, hvordan diskursen i interviewet fungerer socialt (Jørgensen & Phillips, 1999) eller ved at afsløre interviewet som et magtfelt (Kvale, 2001), men må konstruktivt fokusere på, hvordan uenigheder, modsætningsforhold og forhandling om mening i interviewet kan skabe ny viden. Der gælder ikke bare et socialkonstruktionistisk blik på indtrykket af og etableringen af de sociale relationer i interviewet, men et bredere blik på hvordan økonomiske, politiske og kulturelle diskurser brydes og får betydning i selve interviewkonteksten.

- Der er i artiklen argumenteret for, at opfattelsen af det kvalitative forskningsinterviews muligheder kan udvides ved et foucaultsk blik på interviewet som en kamp om mening. Argumentet er, at den kvalitative forskning må overkomme en tiltagende feminisering, hvor indlevelse og evne til at skabe intim nærhed bliver de vigtigste kvalifikationer for forskeren (Heggen, 2000; Goldstein, 2000). Det er argumentet i artiklen, at den kvalitative forskning i stedet må se på andre af interviewets muligheder for produktion af viden. Her kan ideen om det kvalitative interview som kamp om mening introducere et perspektiv, hvor fokus bliver en analyse af, hvordan forskellige diskurser dominerer i interviewsituationen, og hvad det betyder for den viden, der kan trækkes ud af forskningen. Der er følgende argumenteret for, at det kvalitative forskningsinterview kan basere sig på en pragmatisk objektivitet, hvor interviewpersoner tillades at opponere mod forskerens udsagn i selve interviewet, og hvor formidlingen af forskningen sigter mod at afspejle mulige modsætninger i selve interviewet.

Litteratur

- Aaronson, K. (1999). Samtalet som slagfält. I Setterlund Larsson, K. & Bergquist, K. (red.): *Möten – En vänbok til Roger Säljö*. Linköping: Linköpings universitet, Tema Kommunikation.
- Atkinson, P. & Silverman, D. (1997). *Kundera's Immortality: The interview society and the invention of the self*. *Qualitative Inquiry*, 3(3), 304–325.
- Børsting, H. (2000). *Fremtidens erhvervsuddannelser*. (Uddannelse, 1/2000) København: Undervisningsministeriet.
- Christensen, A.A. (1997). *I lære for at lære! – mod et nyt læringsbegreb i erhvervsuddannel-*

- serne. (FoU-publikation Nr. 3) København: Undervisningsministeriet, Erhvervs-skoleafdelingen.
- Christensen, A.A. (2001). Sæt eleven i centrum. I Christensen, A.A. (red.): *Uddannelse, læring og demokratisering*. (Temahæfteserie nr. 16) København: Uddannelses-styrelsen.
- Fontana, A. & Frey, J.H. (2000). The Interview: From Structured Questions to Negotiated Text. In Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (eds.): *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications Inc.
- Foucault, M. (1999). *Diskursens Orden*. Oslo: Spartacus Forlag A/S.
- Goldstein, L. (2000). Ethical dilemmas in designing collaborative research: Lessons learned the hard way. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 13(5), 517-530.
- Heggen, K. (2000). Romantisering af sykepleiefaget. *Uddannelsesnyt*, 11(3), 3-9.
- Jørgensen, M.W. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Kvale, S. (1997). *Interview – En introduktion til det forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kvale, S. (2001). *Samtale som forskning*. Forelesning ved Skjervheimseminaret, 14-16. september 2001, Stalheim.
- Kvale, S. (2002). *Dialogue as oppression and interview research*. (Nyhedsbrev, nr. 32, s. 9-18) Aarhus: Aarhus universitet, Psykologisk institut, Center for Kvalitativ Metodeudvikling.
- Latour, B. (2000). When things strike back – A possible contribution of 'science studies' to the social sciences. *British Journal of Sociology*, 51(1), 107-123.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate Peripheral Participation*. New York: Cambridge University Press.
- Lyotard, J.F. (1994). *The postmodern condition: A report on knowledge*. Manchester: Manchester University Press.
- Maaløe, E. (1996). *Case-studier af og om mennesker i organisationer*. København: Akademisk Forlag A/S.
- Nielsen (1999) Nielsen, K. (1999). *Musical Apprenticeship – Learning at the Academy of Music as Socially Situated*. (Skriftserie for Psykologisk Institut Vol. 24, No. 2) Århus: Århus universitet, Psykologisk institut.
- Rubin, H.J. & Rubin, I.S. (1995). *Qualitative Interviewing – The Art Of Hearing Data*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Seidman, I.E. (1991). *Interviewing as Qualitative Research – A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences*. New York: Teachers College Press.
- Tanggaard, L.P. (2000). *Læring i organisatorisk hverdagsliv – med produktudvikling som eksempel*. Psykologisk Studieskriftsserie, Vol. 3, No. 1) Aarhus: Aarhus universitet, Psykologisk institut.
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice – Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.